

citur mortuum duplicitate. Uno modo effective, tientia¹: Non possumus dicere: Schismatico quia, scilicet, est causa mortis. Et secundum melius fuisse, ut Christum negando nihil eorum pateretur, qua passus est confitendo; sed existimandum est, tolerabilius ei futurum judicium, quam si Christum negando, nihil eorum pateretur, ut illud quod ait Apostolus: Si tradidero corpus meum, ita ut ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest, intelligatur ad regnum celorum obtinendum, non ad extremi supplicii judicium tolerabilius subeundum.

COMMENTARIUS.

1. Regula notanda. — Primo declarat D. Thomas quid opus mortuum sit, quod satis clarum est. Deinde respondet talia opera non vivificari; quod etiam per se satis evidens est, quia nunquam habuerunt vitam neque valorem. Atque ita haec resolutio non solum est vera de operibus malis, et de bonis extra charitatem factis, sed etiam de aliquibus bonis factis in charitate, si aliqua fortasse sunt, quae, dum fiunt, merito carent. Unde hic optime applicatur doctrina, quam ex eodem D. Thoma, in Quodlib. 5, in superiori articulo referebamus, scilicet, poenitentiam non conferre homini nova praemia propter priora opera, si per illa non meruit, sed solum tollere obstaculum his, quae meruit. Ideoque generalis regula sit, poenitentiam non vivificare aliquid opus, quod a principio, quando fuit factum, non fuit meritorium.

Ad secundum dicendum, quod opera de genere bonorum, sine charitate facta, dicuntur mortua propter defectum charitatis et gratiae, sicut principii. Hoc autem non præstatur eis per poenitentiam sequentem, ut ex tali principio procedant. Unde ratio non sequitur.

Ad tertium dicendum, quod Deus recordatur honorum, que quis facit in statu peccati, non ut remuneret ea in vita eterna; quod debetur solis operibus vivis, id est, ex charitate factis. Sed remunerat ea temporali remuneratione, sicut Gregor. dicit in homilia de Divite et Lazaro¹, quod nisi dives ille aliquid bonum egisset, et in praesenti saculo remunerationem accepisset, nequaquam ei Abram diceret: Recepisti bona in vita tua. Vel etiam hoc potest referri ad hoc, quod patientur tolerabilius judicium. Unde dicit August. in lib. de Pa-

¹ Hom. 40 in Evang., circa medium illius.

¹ Cap. 26, in medio, tom. 4.

quid merentur; idemque opinor de operibus bonis justorum, si quæ sunt non meritoria præmii essentialis; illa enim non sunt proprie meritoria præmii accidentalis gratuitæ etiam de congruo. Nam accidentale gaudium, quod de illis habebunt beati, non tam est præmium, quam proprietas necessario consequens, suppositis talibus operibus, et memoria eorum; unde illud etiam esse poterit de operibus bonis in statu peccati factis, quatenus bona fuere. Præter hoc autem nullum aliud speciale præmium promissum est his operibus in vita eterna; neque est ulla congruitas, aut specialis ratio ob quam detur.

3. Ex quibus tandem concludo, nunquam talia opera vivificari per poenitentiam ad præmium accidentale; quod etiam sensit D. Thomas in illa solutione ad 3. Et patet, quia vivificatio meritorum solum est in ordine ad præmium vitæ futuræ, et ad gratiam, in qua illud fundatur (nam si quæ sunt præmia, quæ in hac vita propter haec opera dentur, illa dari possunt et solent hominibus etiam in peccato mortali permanentibus); ergo talia opera non mortificantur per peccatum; ergo nec vivificantur per poenitentiam. Antecedens patet primum, quia haec præmia maxime sunt temporalia bona, ut D. Thomas ait in hac solutione, quæ Deus peccatoribus facile confert. Si vero aliqua sunt spiritualia, ad summum sunt quædam auxilia, quibus homo pauperrimus promovetur, ut tandem perfecte se ad justitiam disponat, quæ auxilia etiam dantur peccatoribus. Imo si daremus (quod aliqui volunt) posse peccatorem mereri de congruo vocationem congruam ad justificationem, adhuc illa opera non reviviscerent per poenitentiam, sed potius præmiarentur per vocationem ad poenitentiam, quæ saltem ordine naturæ illum antecedit; sed de merito istorum operum latius in materia de Gratia dicendum est. Et interim videri possunt Soto, lib. 2 de Nat. et grat. c. 4; et Vega, q. 7 de Justificatione; et Navarrus, in Summa, prælud. 7, n. 3, c. 3, n. 8, et c. 27, n. 267, et de Pœnit., d. 6, c. 1, num. 45; et infra in materia de Satisfactione aliquid dicemus.

DISPUTATIO XIV.

DE ULTIMO EFFECTU POENITENTIE, QUI EST REPARATIO MERITORUM MORTIFICATORUM.

Hanc disputationem tractavi late in tom. Opuscul., relect. 2, ad quam propterea lectorem remitto.

QUÆSTIO XC.

DE PARTIBUS POENITENTIE IN GENERALI, IN QUATUOR ARTICULOS DIVISA.

Deinde considerandum est de partibus poenitentie.

Et primo in generali. Secundo in speciali de singulis.

Circa primum queruntur quatuor.

1. Utrum poenitentia habeat partes.
2. De numero partium.
3. Quales partes sint.
4. De divisione ejus in partes subjectivas.

In hac quæstione incipiebat D. Thomas tractare tertium membrum totius materie de poenitentia, ex iis quæ supra in initio quæst. 84 proposuerat; et propinquius accedebat ad tractandum de sacramento poenitentie nam quæ hactenus dixit, fere communia virtuti poenitentie, ut ex iis quæ circa illa disseruimus constat. Et quoniam de forma hujus sacramenti sufficenter dictum esse in quæst. 84, D. Thomas existimaverat, hic incipiebat agere de materia ejus. Et in hac questione communem illius divisionem præmisit, dicturus postea de singulis membris seu partibus ejus. Deinde de subjecto, ministro, et accidentibus hujus sacramenti. Quia vero in hac quæstione aliqua dicit communia virtuti poenitentie, visum est eam prius explicare, ut absolute prius tractatu de virtute ad disserendum de sacramento poenitentie transeamus.

ARTICULUS I.

Utrum poenitentie debeant partes assignari¹.

1. Ad primam sic proceditur. Videlur quod poenitentie non debeant partes assignari; sacramenta enim sunt, in quibus divina virtus secretius operatur salutem. Sed virtus divina est una et simplex. Non ergo poenitentie, cum sit sacramentum, debent partes assignari.

2. Præterea, poenitentia et est virtus, et est sacramentum. Sed ei, in quantum est virtus, non assignantur partes, cum virtus sit habitus quidam, qui est simplex qualitas mentis; similiter etiam et poenitentie, in quantum est

¹ 4, d. 16, q. 1, art. 1, q. 2 et 4.

sacramentum, non videtur quod sint partes assignandae; quia baptismus et aliis sacramentis non assignantur partes. Ergo pénitentiae nullo modo debent partes assignari.

3. Præterea, pénitentiae materia est peccatum, ut supra dictum est¹. Sed peccato non assignantur partes. Ergo etiam nec pénitentiae sunt partes assignandae.

Sed contra est quod partes sunt, ex quibus perfectio alicujus integratur. Sed pénitentiae perfectio integratur ex pluribus, scilicet ex contritione, confessione et satisfactione. Ergo pénitentia habet partes.

Respondeo dicendum quod partes rei sunt, in quas materialiter totum dividitur. Habent enim se partes ad totum, sicut materia ad formam. Unde in secundo Phys.² partes ponuntur in genere causæ materialis, totum autem in genere causæ formalis. Ubiunque igitur ex parte materiæ invenitur aliqua pluralitas, ibi est invenire partium rationem. Dictum est autem supra³, quod in sacramento pénitentiae actus humani se habent per modum materiae. Et ido, cum plures actus humani requirantur ad pénitentiae perfectionem, scilicet contritio, confessio, et satisfactio (ut infra patebit⁴) consequens est quod sacramentum pénitentiae habeat partes.

Ad primum ergo dicendum, quod quolibet sacramentum habet simplicitatem ratione virtutis divinae, quæ in eo operatur. Sed virtus divina propter sui magnitudinem operari potest et per unum, et per multa, ratione quorum alicui sacramento possunt partes assignari.

Ad secundum dicendum quod pénitentiae, secundum quod est virtus, non assignantur partes; actus enim humani, qui multiplicantur in pénitentia, non comparantur ad habitum virtutis, sicut partes, sed sicut effectus. Unde relinquitur, quod partes assignantur pénitentiae, in quantum est sacramentum, ad quod actus humani comparantur, ut materia. In aliis autem sacramentis materia non sunt actus humani, sed aliqua res exterior, una, sive simplex, ut aqua, vel oleum, sive composita, ut chrisma. Et ideo aliis sacramentis non assignantur partes.

Ad tertium dicendum quod peccata sunt materia remota pénitentiae, in quantum, scilicet, sunt materia vel objectum humanorum

¹ Quæst. 84, a. 2.

² Text. 31, tom. 2.

³ Quæst. 84, a. 2 et 3.

⁴ Art. seq.

actuum, qui sunt propria materia pénitentiae, prout est sacramentum.

COMMENTARIUS.

1. Quanquam D. Thomas in titulo non explicet de quibus partibus loquatur, ut tamen ex corpore articuli, et expressius ac distinctius ex articulo sequenti constat, non loquitur de partibus essentialibus, quæ sunt materia et forma, has enim jam declaraverat in quæst. 84, sed de partibus materiæ, quæ in rebus materialibus integrales appellari solent. Atque sic intellecto titulo, facilis est resolutio, et ratio articuli, merito scilicet in hoc sacramento distinguiri partes materiales, quia plures actus pénitentis ad constitutionem et integratatem hujus sacramenti necessarii sunt. Actus autem pénitentis sunt materia hujus sacramenti, ut in quæst. etiam 84 ostensum fuit; habet ergo hoc sacramentum plures partes materiales; ergo illas distinguere necessarium fuit, ad distinctam et exactam notitiam hujus sacramenti tradendam.

2. Quomodo partes materiæ sacramenti pénitentiae habeant locum in virtute. — Ex argumentis, primum difficultatem non habet. Secundum vero duo media seu argumenta continent ex duobus diversis exemplis sumpta. Unum est, quia in virtute pénitentiae non distinguuntur haec partes; et ideo videtur nec in sacramento debere distinguiri. Et respondet D. Thomas negando consequentiam, quia actus pénitentiae non sunt partes virtutis pénitentiae, sed effectus; sunt autem partes sacramenti. Atque ita supponere videtur D. Thomas divisionem illam partium pénitentiae in contritionem, confessionem et satisfactionem, quam statim articulo sequenti declarat, non habere locum in virtute pénitentiae, quod est verum, loquendo de illis membris formaliter in ratione partium integrantium unum totum quasi artificiale. At vero si solum considerentur in ratione specialium actuum pénitentiae, sic posset etiam virtus pénitentiae non habitualis, sed actualis in illa tria membra tanquam in actus diversarum rationum distinguiri. Quomodo divisionem illam explicimus, et ad virtutem pénitentiae accommodavimus supra, disp. 6, sect. 2. Frequentius tamen traditur in ordine ad sacramentum, quod hic D. Thomas intendit. Et sic eam declarat articulo sequenti, ubi id videbimus.

3. Differentia inter materiam pénitentiae et aliorum sacramentorum. — Aliud exemplum

erat de baptismo, in cuius materia non distinguuntur partes, et ideo neque in pénitentia distinguenda videntur. Respondet autem D. Thomas negando consequentiam, quia materia baptismi non est actus humanus, sed quædam res exterior. Et in responsione extendit D. Thomas sermonem ad alia sacramenta, dicens, propter hanc causam in aliis sacramentis non distinguiri partes materiæ, sicut in pénitentia. Sed hoc permissive intelligendum puto, non distributive. Oportet ergo (quod D. Thomas statim in solutione ad 3 fecit) in hoc sacramento distinguere sacramenti materiam remotam et proximam; licet ergo materia remota baptismi, vel aliorum quorundam sacramentorum non sit actus humanus, sed aliqua res exterior, tamen materia proxima saepe est actus humanus, ut in baptismo ablutione; in confirmatione, extrema unctione, unctione; in matrimonio traditio corporum; in Ordine tactus, vel quid simile; unde sola Eucharistia est, in qua res exterior ita est materia, ut nullus actus humanus ex parte materiæ necessarius sit. Estque ratio specialis, quia solum id sacramentum non consistit in usu, et ideo sumptio illius jam non ad constitutionem sacramenti, sed ad usum spectat.

4. Rursus pro sacramentorum varietate ita se habet haec materia, ut in quibusdam sit simplex, seu una tantum sine propria partium distinctione, tam ex parte rei exterioris, quam ex parte actus hominis qui ibi intervenit. Quod videre licet in baptismo et confirmatione, quæ sunt exempla D. Thomæ, quamvis baptismus excedat, quia simpliciorem habet materiam, tam proximam, quam remotam. Aliquando vero sacramentum non habet partes ex parte rei exterioris, habet tamen illas ex parte humani actus; ut in extrema unctione oleum benedictum est unica et simplex materia; unctiones tamen debent esse plures, quæ revera sunt plures partes integrantes seu materiales. Aliquando vero ex utroque capite possunt distinguiri partes materiales; ut in matrimonio corpora utriusque conjugis sunt partes materiæ remotæ; duplex vero traditio est quasi duplex partialis materia proxima talis sacramenti; et in sacramento Ordinis possunt esse plura exempla, ut suo loco videbimus. Denique in Eucharistia, ubi sola res exterior est materia, duæ sunt illius partes, panis et vinum. Habere igitur partes materiales non est ita proprium hujus sacramenti, ut aliis non conveniat, sed ita ut non

omnibus necessario conveniat. Cur autem tanta varietas in materiis sacramentorum inveniatur, ex voluntate instituentis pendet. Generalis vero ratio esse potest, quia pro effectuum varietate est etiam illa varietas necessaria. Et in singulis sacramentis invenitur propria congruitas, ob quam talis simplicitas, vel compositio fuerit illis accommodata.

5. In solutione ad 3 ait D. Thomas peccata esse materiam remotam; actus vero pénitentis circa peccata esse materiam proximam pénitentiae; quod, quantum ad virtutem spectat, explicatum reliquimus in disput. 2. Quantum vero pertinet ad sacramentum, declarabitur statim disput. 17, quæ erit secunda de Sacramento.

ARTICULUS II.

Utrum convenienter assignentur partes pénitentiae, contritio, confessio et satisfactio¹.

1. Ad secundum sic proceditur. Videtur quod inconvenienter assignentur partes pénitentiae, contritio, confessio et satisfactio. Contritio enim est in corde (et sic pertinet ad interiorum pénitentiam); confessio autem est in ore, et satisfactio in opere, et sic duo ultima pertinent ad exteriorum pénitentiam. Pénitentia autem interior non est sacramentum, sed sola pénitentia exterior, quæ sensu subjacet. Non ergo convenienter assignantur haec partes sacramento pénitentiae.

2. Præterea, in sacramento novæ legis conferuntur gratia, ut supra habitum est². Sed in satisfactione non conferuntur aliqua gratia. Ergo satisfactio non est pars sacramenti.

3. Præterea, non est idem fructus rei, et pars. Sed satisfactio est fructus pénitentiae, secundum illud Luc. 3: Facite fructus dignos pénitentiae. Ergo non est pars pénitentiae.

4. Præterea, pénitentia ordinatur contra peccatum. Sed peccatum potest perfici solum in corde, per consensum, ut in secunda parte habitum est³. Ergo et pénitentia. Non ergo pénitentiae debent partes ponи confessio oris et satisfactio operis.

Sed contra videtur quod debeant ponи plures

¹ 4, d. 16, q. 1, a. 1, q. 2 et 4, et d. 17, q. 3, a. 3, q. 4, et d. 22, q. 2, art. 1, q. 2, ad 3. Et 2 Cor. 7, lect. 3, col. 2.

² Q. 62, art. 1 et 3.

³ 1, 2, q. 72, art. 7.

partes pœnitentia. Pars enim hominis ponitur non solum corpus, quod est ejus materia, sed etiam anima, quæ est ejus forma. Sed tria prædicta¹, cum sint actus pœnitentis, se habent sicut materia; absolutio autem sacerdotis se habet per modum formæ. Ergo absolutio sacerdotis debet poni quarta pars pœnitentia.

Respondeo dicendum quod duplex est pars, ut dicitur in 5 Metaph.², scilicet pars essentiæ, et pars quantitatis. Partes essentiæ sunt naturaliter quidem forma et materia, logice autem est genus et differentia. Hoc autem modo quolibet sacramentum distinguitur in materiam et formam, sicut in partes essentiæ. Unde et supra dictum est³, quod sacramenta consistunt in rebus et verbis. Sed quia quantitas se tenet ex parte materiæ, partes quantitatis sunt partes materiæ. Et hoc modo sacramento pœnitentia specialiter assignantur partes (ut dictum est⁴) quantum ad actus pœnitentis, qui sunt materia hujus sacramenti. Dicitum est autem supra⁵, quod alio modo fit recompensatio offensæ in pœnitentia, et in vindicativa justitia. Nam in vindicativa justitia fit recompensatio secundum arbitrium judicis, non secundum voluntatem offendit, vel offensi. Sed in pœnitentia fit recompensatio offensæ secundum voluntatem peccantis, et secundum arbitrium Dei, in quem peccatur; quia hic non quæritur sola redintegratio æqualitatis justitiae (sicut in justitia vindicativa), sed magis reconciliatio amicitia; quod fit dum offendens recompensat secundum voluntatem ejus, quem offendit. Sic igitur requiritur ex parte pœnitentis, primo quidem voluntas recompensandi, quod fit per contritionem; secundo, quod se subjiciat arbitrio sacerdotis loco Dei, quod fit in confessione; tertio, quod recompenset secundum arbitrium ministri Dei, quod fit in satisfactione. Et ideo contrito, confessio et satisfactio ponuntur partes pœnitentia.

Ad primum ergo dicendum, quod contrito secundum essentiam quidem est in corde, et pertinet ad interiore pœnitentiam. Virtualiter autem pertinet ad exteriorum pœnitentiam, in quantum scilicet implicat propositum confitendi et satisfaciendi.

Ad secundum dicendum, quod satisfactio confert gratiam, prout est in proposito; et au-

¹ Posita in argumento primo.

² Text. 7, tom. 3.

³ Q. 60, a. 5 et 6.

⁴ Art. præced.

⁵ Q. 85, art. 3, ad. 3.

get eam, prout est in executione, sicut etiam baptismus in adultis, ut supra dictum est¹.

Ad tertium dicendum, quod satisfactio est pars pœnitentia sacramenti, fructus autem pœnitentia virtutis.

Ad quartum dicendum, quod plura requiruntur ad bonum, quod procedit ex integra causa, quam ad malum, quod procedit ex singularibus defectibus, secundum Dionys., 4 c. de Div. nom.². Et ideo, licet peccatum perficiatur in consensu cordis, ad perfectionem tamen pœnitentia requiritur et contritio cordis, et confessio oris, et satisfactio operis.

Ad contrarium vero patet solutio per ea quæ dicia sunt³.

COMMENTARIUS.

1. *D. Thomæ conclusio.*—Duo, ut argumentis constat, interrogantur in hoc titulo. Primum, an omnes hæ sint partes hujus materiæ. Aliud, an hæ partes sufficienter complectantur, seu constituant hanc materiam. Et utrique unica et simplici responsione a ratione D. Thomas satisfacit, dicens optimam esse illam divisionem, et ideo neque contineat aliquid quod materia non sit, neque etiam desiderari aliquid quod materia sit. Assumptum vero declaratur, quia ad finem pœnitentia illæ tres partes sufficient, et necessariae sunt, ut fiat Deo voluntaria recompensatio pro peccato secundum arbitrium ejus; hic enim est pœnitentia finis, ad quem comparandum perfecte illa tria concurrunt, et sunt necessaria secundum divinam institutionem. Advertere enim oportet circa hanc litteram D. Thomæ, ipsum supponere recompensationem hanc ex parte quidem hominis voluntariam esse debere, quia est (ut ita dicam) amicabilis, seu ad restituendam divinam amicitiam ordinata; tamen non esse in arbitrio hominis modum seu rationem exhibendi Deo hanc recompensationem, imo neque esse ex sola rerum natura determinata, sed pendere ex arbitrio divino, ut sœpe dictum est supra, et hic D. Thomas aperte docet. Unde ratio a priori, cur illa tria, et non plura, sint necessaria in lege nova, est, quia Deus ita instituit. Congruentia autem est, quam hic affert D. Thomas.

2. *Prima difficultas circa doctrinam D.*

¹ Q. 68, a. 2, et q. 69, art. 8.

² Part. 4, inter finem et medium.

³ In corpore art.

Thomæ.—Circa quam oportet ulterius ad vertere, D. Thomam solum tribuere contritioni voluntatem recompensandi; confessioni vero subjectionem, quæ fit homini loco Dei, ut de recompensatione judicet seu arbitretur; satisfactioni vero a ministro Dei impositae tribuere ipsam recompensationem. Quæ quidem nonnullas habent difficultates, quia ad contritionem non solum spectat voluntas recompensandi, sed multo magis recompensatio ipsa pro culpa, quatenus ab homine exhiberi potest per detestationem peccati. Atque ita non recte videtur tribui satisfactioni (quæ est tercia pars pœnitentia) tota recompensatio pro peccato, sed solum illa quæ est pro pena temporali. Unde etiam confessio non principaliter ordinatur ad hanc recompensationem pro pena, quæ quasi secundaria est, sed ad ipsius culpæ remissionem. Quæ quidem omnia partim constant ex supra tractatis de virtute, partim constabunt ex dicendis de sacramento pœnitentia. Quo fit, ut contritio eadem ratione in lege nova exigatur, qua ex se, et in quacunque lege necessaria est, scilicet, ut avertat hominem a peccato, et convertat ad Deum, atque ita disponat illum ad veniam obtinendam. Et preterea, quia sine illa non potuisset confessio veram rationem accusacionis habere, ut suo loco dicemus. Confessio autem exterior et sacramentalis, de qua hic est sermo, specialiter postulata est in lege nova, ut posset ab hominibus loco Dei judicium de peccatis ferri, quod factum est, ut medicina peccatorum et facilior esset, et utilior. Unde etiam talis actus, licet exterior sit, tamen, ut ab interiori procedit, et totum hominem Deo subjicit in suo ministro, quodammodo concurrit ad ipsam recompensationem etiam pro offensa, qualis ab homine exhiberi potest; et ideo interdum etiam suo modo complet dispositionem ad veniam obtinendam, et reconciliandam amicitiam, saltem per sacramentum, ut quando contritio imperfecta est, seu sola attrito. Tandem vero adjuncta est satisfactio propter vindictam peccatorum et recompensationem poenæ temporalis, quoad reatum eis relictum.

3. *Respondeo, hæc vera esse, nec a D. Thoma in præsenti negari, licet non omnia explicuerit, sed per effectum clarorem, et in quo magis cernitur ratio justitiae punitivæ, usum et necessitatem prædictarum partium declaraverit. Quanquam primum membrum, scilicet, ad contritionem pertinere voluntatem recompensandi, intelligi posset non tantum de recompensatione pro pena, sed etiam pro culpa, qualis ab homine exhiberi potest, et consequenter intelligitur de voluntate efficaci, quæ operatur etiam quod potest; sic enim pœnitentia vult recompensare, ut statim exhibeat quod potest ad recompensationem, scilicet, detestationem et contritionem; et ideo totum hoc includit D. Thomas sub illo primo membro. Et consequenter in secundo verisime dicit pœnitentem per confessionem subiici homini loco Dei, non tantum ad penalem satisfactionem suscipiendam, sed maxime ut de culpa ipsa judicetur, et consequenter de dispositione ad veniam obtinendam necessaria. Post quod judicium satisfactio, quæ superest, solum est pro pena. Ex his ergo satis constat prædicta divisio, quæ et communis est apud Theologos antiquos, et approbatur a Conciliis Florentino, et Tridentino, sess. 14, c. 3.*

4. *Dubium.—Eiusdem solutio.*—In solutione ad 1 explicat D. Thomas quomodo contritio, cum sit actus interior, possit esse pars sensibilis sacramenti, et in summa dicit rationem esse, quia licet secundum essentiam sit interior, virtualiter tamen pertinet ad exteriorem pœnitentiam, in quantum implicant propositum confitendi et satisfaciendi. Circa quam responsionem dubium proponit Cajetanus, supponens D. Thomam dicere contritionem secundum essentiam non esse partem sacramenti, sed ut virtualiter pertinet ad exteriorem pœnitentiam. Ex quo videtur sequi, contritionem, ut est distincta a confessione et satisfactione, non esse partem pœnitentia. Et respondet in contritione plura inveniri, inter quæ unum est velle recompensare ad arbitrium sacerdotis, et ut sic, esse primam partem sacramenti pœnitentia, distinguique a confessione et satisfactione tanquam initium pœnitentia exterioris et satisfactionis reconciliativæ. Et hanc voluntatem ait intellexisse D. Thomam, cum dixit, contritionem, ut implicat propositum confitendi et satisfaciendi, virtualiter pertinere ad pœnitentiam exteriorem.

5. *Refellitur dubium.*—Mihi tamen nec dubitatio hec videtur habere fundamentum in verbis D. Thomæ, nec placet doctrina, quæ occasione illius datur. Primum declaro, quia D. Thomas non habet illam propositionem negativam: *Contritio secundum essentiam non est pars sacramenti pœnitentia;* neque est vera in sensu, in quo illa particula, secundum, in præsenti accipi debet. Potest enim accipi

reduplicative, seu causaliter, id est, non includi in essentia contritionis, quod sit pars sacramenti, seu contritionem præcise ex via suae essentiae non habere quod sit pars sacramenti. Et sic quidem propositio est vera, tamen impertinens ad propositum, quia non refert ad rem de qua agitur, et est res per se nota, quia essentia contritionis antiquior est sacramento, et non pendet ex institutione, sicut sacramentum; unde esse partem sacramenti accidentarium illi est, et extrinsecum, sicut est extra essentiam aquæ, quod sit materia sacramenti. Alio ergo modo sumitur illa particula specificativa, seu ad designandum id, quod substantialiter, ut sic dicam, est materia seu pars materiæ, ac si dicemus, panem secundum substantiam et essentiam suam esse partem materiæ Eucharistie, et in hoc sensu falsum esse censeo negare contritionem secundum essentiam suam esse partem sacramenti; nam essentia contritionis in detestatione peccati commissum propositum cavendi de cætero consistit, et sub ea ratione dicitur esse pars hujus sacramenti in Concilio Florentino, et Tridentino, et infra suo loco latius ostendemus. Nec D. Thomas hoc negat, sed affirmit solum contritionem secundum essentiam suam esse in corde, et esse actum interiore, quod longe diversum est, neque ex hac affirmatione sequitur altera negatio. Neque etiam ex eo quod D. Thomas subdit, contritionem virtualiter pertinere ad exteriorum pœnitentiam in quantum implicat propositum, etc.; nam potius his verbis voluit explicare rationem ob quam, licet contrito secundum essentiam sit actus interior, nihil minus secundum illam sit pars sacramenti, quia secundum illam est radix ipsius confessionis et satisfactionis, ut statim declarabo, et latius infra in disputationibus.

6. *Doctrina a Cajetano adducta in dubii solutione rejicitur.* — Unde etiam non probbo quod Cajetanus ait, cum in contritione plura inveniantur, quorum unum est velle satisfacere ad arbitrium sacerdotis, solum ratione hujus ponit primam partem pœnitentiae; nam Concilia alias citata non sic loquuntur, sed potius supponunt illam esse primam partem ratione detestationis peccati commissi, et propositi non peccandi de cætero, seu servandi mandata. Imo haec sola proprie sunt de ratione contritionis; nam illud velle satisfacere ad arbitrium sacerdotis, in tantum potest esse necessarium ad contritionem, in quantum sic satisfacere cadit sub obligatione pœni-

tentis. Unde si vera esset sententia eorum qui dicunt, pœnitentem non teneri ad acceptandam vel implendam pœnitentiam a confessore injunctam, illa voluntas satisfaciendi ad arbitrium confessoris nullo modo pertinet ad rationem contritionis, neque ex necessitate includeretur in illa; et sic sine tali voluntate posset contritio esse pars sacramenti. Et quamvis illa opinio generaliter vera non sit, fortasse in confessione de solis venialibus verum habet, et tamen etiam in confessione illorum contritio est pars sacramenti. Igitur contritio nec solum, nec præcipue ratione illius voluntatis est pars sacramenti, sed secundum se, et ratione totius substantiae suæ; et illa voluntas in tantum potest esse pars, in quantum spectat ad substantiam contritionis. Nec D. Thomas cum ait contritionem, ut implicat propositum confitendi et satisfaciendi, esse virtualiter pœnitentiam exteriorem, significat solam illam voluntatem esse partem sacramenti; nullam enim connexionem, aut consecutionem habent hæc propositiones, ut per se constat; sed significat contritionem ex virtute sua, esse radicem, et quasi moraliter formam confessionis et satisfactionis, et ideo esse aptam, ut sit pars materiæ hujus sacramenti. Cui addendum est, fieri actu partem, quatenus actu conjungitur confessioni, et per illam exterius significatur, ut iterum in disputationibus dicemus.

7. In solutione ad 2 ait D. Thomas satisfactionem conferre gratiam, prout est in proposito, et augere eam, prout est in execuzione; non dicit autem expresse hæc facere ex opere operato. Cajetanus autem ita intellegit fieri illud augmentum, et conjungendo solutionem cum argumento videtur esse mens D. Thomæ. An tamen vera sententia sit, videbimus infra disputando de satisfactione. Reliquæ solutiones non habent difficultatem.

ARTICULUS III.

Utrum prædicta tria sint partes integrales pœnitentiae¹.

1. *Ad tertium sic proceditur.* Videtur quod prædicta tria non sint partes integrales pœnitentiae. Pœnitentia enim, ut dictum est², contra peccatum ordinatur. Sed peccatum cordis, oris et operis, sunt partes subjectivæ peccati,

¹ 4, d. 16, q. 1, art. 1, q. 3.

² Q. 84, art. 3.

et non partes integrales; quia peccatum de quolibet horum prædicatur. Ergo etiam in pœnitentia contritio cordis, confessio oris et satisfactionis operis non sunt partes integrales.

2. *Præterea, nulla pars integralis in se continet aliam ibi conditivam.* Sed contritio continet in se confessionem et satisfactionem in proposito. Ergo non sunt partes integrales.

3. *Præterea, ex paribus integralibus simul et æqualiter constituitur totum, simul linea ex suis partibus.* Sed hoc non contingit hic. Ergo prædicta non sunt partes integrales pœnitentiae.

Sed contra, illæ dicuntur partes integrales, ex quibus perfectio totius integratur. Sed ex tribus prædictis¹ integratur perfectio ipsius pœnitentiae. Ergo sunt partes integrales pœnitentiae.

Respondeo dicendum, quod quidam dixerunt

hæc tria esse partes subjectivas pœnitentiae. Sed hoc non potest esse, quia singulis partibus subjectivis adest tota virtus totius, et simul et æqualiter, sicut tota virtus animalis, in quantum est animal, salvatur in qualibet specie animalis, quæ simul et æqualiter dividunt animal. Sed hoc non est in proposito. Et ideo alii dixerunt, quod sunt partes potentiales. Sed nec hoc verum esse potest, quia singulis partibus potentialibus adest totum secundum totam essentiam, sicut tota essentia animæ adest cuilibet ejus potentia. Sed hoc non est in proposito. Unde relinquitur, quod prædicta tria sint partes integrales pœnitentiae. Ad quarum rationem exigitur, ut totum non adsit singulis partibus, neque secundum totam virtutem ejus, neque secundum totam ejus essentiam, sed omnibus simul.

Ad primum ergo dicendum, quod peccatum, quia rationem mali habet, potest in uno tantum perfici, ut dictum est². Et ideo peccatum, quod in solo corde perficitur, est una species peccati. Alia vero species est peccatum, quod perficitur in corde et ore. Tertia vero species est peccatum quod perficitur in corde et opere. Et hujusmodi peccati partes quasi integrales sunt, quod est in corde, et quod est in ore, et quod est in opere. Et ideo pœnitentia, quæ in his tribus perficitur, hæc tria sunt partes integrales.

Ad secundum dicendum, quod una pars integralis potest continere totum, licet non se-

¹ Art. præced. positis in argum. 1.

² Art. præced., ad 4.

COMMENTARIUS.

Respondet D. Thomas affirmando esse partes integrales. Quam assertionem probat ostendendo non esse partes subjectivas, nec potentiales; quia non tota essentia sacramenti pœnitentiae adest singulis harum partium, neque essentialiter, nec secundum virtutem. Nullam tamen mentionem facit partium essentialium, cum tamen de hoc membro posset esse præcipua quæstio. Sed D. Thomas supponit, quatenus hoc sacramentum constat ex materia et forma, in his partibus includi aliquid, quod est de esse utia sacramenti. Quid autem illud sit, hoc loco non declaravit, declaratus postea fortasse in singulis partibus. Comparando autem partes illas ad totam materiam hujus sacramenti, sic recte concludit esse partes integrales illius. Manifestum enim est non posse dici potentiales eo sensu, quo D. Thomas hac voce utitur. Non solum propter rationem ejus, sed etiam quia non sunt potentiae ipsius essentiae seu substantiae, sed componentes aliquo modo ipsam substantiam. Et eadem ratione non possunt dici partes subjectivæ, quia hæc non componunt substantiam ejus, cuius dicuntur esse partes; quod intelligitur, ut diximus, in ordine ad sacramentum; nam in ratione actus virtutis pœnitentiae recte possent hæc dici partes subjectivæ, quia in omnibus illis vera ratio actus pœnitentiae invenitur, ut constat ex superioris dictis, disp. 6.

ARTICULUS IV.

Utrum convenienter dividatur pœnitentia in pœnitentiam ante baptismum, pœnitentiam mortalium, et pœnitentiam venialium?

1. *Ad quartum sic proceditur. Videtur quod inconvenienter dividatur pœnitentia in pœnitentiam ante baptismum, pœnitentiam mortalium, et pœnitentiam venialium. Pœnitentia enim est secunda tabula post naufragium (ut supra dictum est¹); baptismus autem prima. Illud ergo, quod est ante baptismum, non debet poni species pœnitentiae.*

2. *Præterea, quod potest destruere majus, potest etiam destruere minus. Sed mortale est majus peccatum, quam veniale. Illa vero pœnitentia, quæ est de mortalibus, eadem etiam est de venialibus. Non ergo debent poni diversæ species pœnitentiae.*

3. *Præterea, sicut post baptismum peccatur venialiter et mortaliter, ita etiam ante baptismum. Si ergo post baptismum distinguitur pœnitentia venialium et mortalium, par ratione debet distinguiri ante baptismum. Non ergo convenienter dividitur pœnitentia per has species.*

Sed contra est quod Augustinus, in libro de Pœnit.², ponit prædictas tres pœnitentiae species.

Respondeo dicendum, quod hæc divisio est pœnitentiae, secundum quod est virtus. Est autem considerandum, quod qualibet virtus operatur secundum congruentiam temporis, sicut et secundum alias debitas circumstantias. Unde et virtus pœnitentie actum suum habet in hoc tempore, secundum quod convenit novæ legi. Pertinet autem ad pœnitentiam, ut detestetur peccata præterita cum proposito immutandi vitam in melius, quod est quasi pœnitentiae finis. Et quia moralia recipiunt speciem secundum finem (ut in secunda parte habitum est³), conveniens est quod diversæ species pœnitentiae accipiantur secundum diversas mutationes, quas pœnitens intendit. Est autem triplex immutatio a pœnitente intenta. Prima quidem per regenerationem in novam vitam, et hæc pertinet ad pœnitentiam, quæ est ante

¹ d. 16, q. 1, a. 2, q. 1 et 5, corp.; et Math. 3.

² Q. 84, a. 6.

³ In lib. de Util. pœn., et de Medicina pœnit., cap. 2, tom. 9.

⁴ 1, 2, q. 1, art. 3, et q. 18, art. 4 et 6.

baptismum. Secunda autem immutatio est per reformationem vitæ præterita jam corruptæ, et hæc pertinet ad pœnitentiam mortalium post baptismum. Tertia autem immutatio est in perfectiore operationem vitæ, et hæc pertinet ad pœnitentiam venialium, quæ remittuntur per aliquem serventem actum charitatis, ut supra dictum est¹.

Ad primum ergo dicendum, quod pœnitentia, quæ est ante baptismum, non est sacramentum, sed est actus virtutis, disponens ad sacramentum baptismi.

Ad secundum dicendum, quod pœnitentia, quæ delet peccata mortalia, delet etiam venialia; sed non convertitur. Et ideo hæc duæ pœnitentiae se habent, sicut perfectum et imperfectum.

Ad tertium dicendum, quod ante baptismum non sunt peccata venialia sine mortalibus. Et quia veniale sine mortali dimitti non potest (ut supra dictum est²), ideo ante baptismum non distinguitur pœnitentia mortalium et venialium.

COMMENTARIUS.

1. *Quod sit divisum in hac divisione.—Objec-*
tio.—Solvitur. — Hic articulus per occasio-
nem insertus est a D. Thoma hoc loco ad ex-
plicandum dictum D. Aug., lib. de Pœn. me-
dic., c. 2, et lib. 50 Hom., hom. ult., c. 2, et ha-
betur in c. Tres sunt, de Pœn., d. 1. Ut igitur
D. Thomas hanc divisionem explicet, supponit
eam dari de pœnitentia, ut est virtus, non
ut est sacramentum. Quod quidem manifes-
tum est, loquendo de diviso; quia ante bap-
tismum non habet locum pœnitentia, quæ est
sacramentum; ergo, ut hoc membrum sub
illo diviso comprehendatur, non potest hic
dividi pœnitentia sacramentalis. Sed dicet
aliquis, ob rationem proportionalem non pos-
se pœnitentiae virtutem esse divisum hujus
divisionis; quia post baptismum non sola hæc
pœnitentia, sed sacramentalis agenda est.
Videtur ergo necessarium, ut divisum abstra-
hat a pœnitentia, ut est virtus et sacra-
mentum. Dicendum vero est, pœnitentiae sacra-
mentum, quatenus ex parte pœnitentis exer-
cendum est, ex actibus virtutis pœnitentiae
constare, ita ut ipsam confessio ab interna
pœnitentiae virtute imperanda sit, ut recte
fiat. Et ideo, licet pœnitentia post baptis-
mum sacramentalis esse debeat, hoc non ex-

¹ Q. 87, a. 2 et 3.

² Q. 87, art. 4.

cludit quominus divisum illud possit esse pœnitentiae virtus, et adæquate illa omnia membra comprehendere. Præterea distingui posset pœnitentia agenda et recipienda. Nam Augustinus præcipue dividere intendit pœnitentiam agendam ab ipso suscipiente; et hæc semper est virtus, seu actus virtutis, etiam si post baptismum in ordine ad conficiendum sacramentum facienda sit; non est tamen hoc semper necessarium, præsertim quando aliquis semel confessus est peccata commissa.

2. *Conclusio.—Hoc ergo supposito, respon-*
dunt D. Thomas recte esse divisionem illam
traditam, quia virtus pœnitentiae movet ho-
minem ad agendam pœnitentiam convenien-
*tem et statui ipsius hominis, et gravitati pec-*atorum, quia, cum sit virtus, operatur se-*cundum debitas circumstantias. Sed alia pœni-*tentia necessaria est de peccatis mortalibus*
ante baptismum, et alia post baptismum, et
alia rursus de venialibus; ergo convenienter
data est illa divisio. Minorem declarat D.
Thomas ex fine pœnitentiae, qui est vitam in
*melius commutare; quia species (inquit) re-*rum moralium ex fine distinguuntur; finis***

autem pœnitentiae ante baptismum est regen-
ratio in novam vitam; post baptismum ve-
*ro est reformatio vitæ prius habitæ, et cor-*ruptæ, quando pœnitentia est de mortalibus;**

per pœnitentiam autem venialium solum fit
mutatio in perfectiore operationem vitæ;
ita ergo apte divisio illa data est.

3. *Sitne distinctio essentialis, vel acciden-*
talis.—Ex qua declaratione posset aliquis
intelligere, hanc divisionem dari in diversas
species pœnitentiae, quia distinctio actuorum
moralium ex fine, specifica est et essentialis.

Sed revera illa divisio accidentalis est, nam
sumitur aut ex diversis statibus pœnitentis, ut
sunt esse, vel non esse baptizatum; aut ex
diversis objectis materialibus, qualia sunt di-
versa peccata. Ex illis autem diversis stati-
bus provenit, ut secundum divinam institu-
tionem aliis pœnitentiae modus sit necessari-
us ante vel post baptismum, ut totum no-
cumentum, quod peccatum intulit, removeat-
ur. Et quia hic est finis pœnitentiae, ideo in
ordine ad illum finem distinguuntur illa
membra. Quæ magis est distinctio in mediis
ad illum finem, qualia sunt illa duo sacra-
menta, quam in proprio et intrinseco fine ip-
sius pœnitentiae. Quamvis considerando ef-
fectum proximum baptismi, aut solutionis,
ille habeat rationem finis; et sic etiam distin-

guantur illæ pœnitentiae ex parte finis; qui tamen extrinsecus est respectu pœnitentiae, et ideo non distinguit essentiales species.

4. *Divisio hæc locum habet in actibus inter-*
nis.—Secundo, ut hoc amplius explicemus,
possimus ex dicta doctrina colligere, divisionem illam habere locum suo modo in in-
teriori pœnitentia, maxime autem in exterio-
ri, de qua potissimum loquitur Augustinus.

Primum explicatur; nam interior pœnitentia,
secundum essentiali rationem suam, eadem
haberi potest, vel debet de peccatis mortalibus, sive ante, sive post baptismum commis-
sunt. Nam si sit contritus, semper est ejusdem
rationis essentialis; si vero habeatur attritus,
haec, ut in superioribus tractando de baptis-
mo ostendi, et infra etiam attingetur, eadem
*secundum substantiam necessaria est de pec-*catis mortalibus, ante vel post baptismum**

commissis. Nihilominus differunt hæc duæ pœni-
tentiae, quod prior respicit semper medium
baptismi, quod saltem in voto includit, ut sit
efficax ad destruendum peccatum, qui est fi-
nis pœnitentiae; posterior vero respicit sacra-
mentum confessionis; et, quia hæc duo sacra-
menta habent diversos fines proximos,
ideo etiam illæ duæ pœnitentiae eosdem fines
respicere dicuntur, et secundum eos distingui;
quæ tamen distinctio in ordine ad pœnitentiae
virtutem accidentalis est, ut declaravi.

5. *Maxime tamen habet in externis.—At-*
que hinc fit, ut magis differant hæc duæ pœni-
tentiae in actibus externis. Primo quidem in
ordine ad remissionem culpæ; nam una im-
perat exteriorem confessionem; alia vero ex-
teriorum ablationem, quæ, quatenus fit ex in-
tentione destruendi culpam, præsertim ac-
tualem, a virtute pœnitentiae imperatur, et
inter actus ejus exteros numerari potest.

Quantum ad remissionem autem pœnae, est
discriben, quia de peccatis mortalibus ante
baptismum commissis, per se loquendo, non
est necessaria exterior pœnitentia satisfactiva
præter baptismum, quia cum in illo fiat reno-
vatio per modum regenerationis, omnis pœ-
na per illum remittitur. Quod secus est in
pœnitentia, quæ agitur de peccatis commissis
post baptismum, ut infra latius dicemus. Dixi
autem, per se, tum quia si baptismus suscipi
non possit, tunc poterit esse necessaria talis
pœnitentia, etiam de peccatis ante baptis-
mum, ut plene remittantur; tum etiam quia,
licet propter dictam satisfactionem non sit
necessaria talis pœnitentia exterior, propter
curationem tamen vitæ futuræ, vel propter